

Испитни каталог за државну матуру
у школској години 2010./2011.

ЕТИКА

Стручна радна скупина за израду испитних материјала из Етике:

dr. sc. Dijana Lozić Leko, voditeljica, Gimnazija A. G. Matoša, Zabok
Krešimir Gracin, prof., X. gimnazija „Ivan Supek“, Zagreb
Miljenko Šestak, prof., Gimnazija dr. Ivana Kranjčeva, Đurđevac.

Садржај

Увод	5
1. Подручја испитивања	5
2. Образовни исходи	6
2.1. Теорија	6
2.2. Етичка аргументација.....	7
3. Структура испита	8
4. Технички опис испита	9
4.1. Трајање испита.....	9
4.2. Изглед теста и начин решавања	9
4.3. Прибор.....	9
5. Опис бодовања	9
5.1. Вредновање прве испитне целине.....	9
5.2. Вредновање друге испитне целине	9
6. Примери задатака с детаљним појашњењем	12
6.1. Пример задатка алтернативног избора	12
6.3. Пример задатка продуженог одговора.....	13
6.4. Пример задатка кратког одговора	13
7. Припрема за испит	14

Увод

Етика је на државној матури изборни предмет.

Испитни каталог за државну матуру из Етике темељни је документ испита којим се јасно описује шта ће се и како испитивати на државној матури из овог предмета у школској години 2010/2011.

Испитни каталог садржи све потребне информације и детаљна појашњења о облику и садржају испита. Њиме се јасно одређује што се од приступника очекује на испиту.

Испитни каталог је усклађен с одобреним четворогодишњим Наставним планом и програмом¹ за Етику у гимназијама.

Испитни каталог садржи ова поглавља:

1. Подручја испитивања
2. Образовни исходи
3. Структура испита
4. Технички опис испита
5. Опис бодовања
6. Примери задатака с детаљним појашњењем
7. Припрема за испит.

У првом и другом поглављу читалац може наћи одговор на питање шта се испитује.

У првом су поглављу наведена подручја испитивања, односно кључна знања и вештине из овог предмета које се испитују овим испитом.

У другом је поглављу, кроз конкретне описе онога шта приступник треба да зна, разуме и може да учини, појашњен начин на који ће се наведена знања и вештине проверавати.

Треће, четврто и пето поглавље одговарају на

¹ Просвјетни вјесник, Наставни план за природословне гимназије, Загреб, 2003.

питање како се испитује, а у њима је појашњена структура и облик испита, врсте задатака те начин провођења и вредновања појединих задатака и испитних целина.

У шестом су поглављу примери задатака с детаљним појашњењем.

Седмо поглавље одговара на питање *како се припремити за испит*.

1. Подручја испитивања

Испитом из Етике проверава се у којој мери приступник зна, односно може да:

- препозна и одреди специфичне етичке појмове и појмове сродних дисциплина (филозофска антропологија, политичка, социјална и филозофија права, примењена етика), етичка учења (појмове и концепције из етичке традиције), вредносне системе, поједине проблеме који улазе у обим етичких расправа те двоумљења и изабране моделе разрешавања тих двоумљења

- на тексту примени изабрана чињенична и концептуална знања и аргументације на конкретне проблеме из етике као филозофске дисциплине и на етичке проблеме сродних подручја обухваћених Наставним планом и програмом из Етике (то укључује разумевање претпоставки различитих етичких учења и начела, њихово системско извођење и анализу, упоређивање, критичко расуђивање и вредновање те примену ових знања на различита сродна подручја као изворишта етичких размишљања, уопште развијање властитог става, одбрану истог и тиме доказ овладаности основним елементима аргументације).

Према томе, испит из Етике састоји се од двеју испитних целина.

Првом се целином испитују знања о изабраним појмовима, концепцијама и проблемима, а другом целином етичка аргументација у есеју.

2. Образовни исходи

У овом су поглављу за свако подручје испитивања одређени образовни исходи, односно конкретни описи онога што приступник мора да зна, разуме и може да учини како би постигао успех на испиту.

2.1. Теорија

Познавање теорије подразумева да приступник зна, односно може да:

- одреди темељне појмове из подручја филозофске етике:

- практичка филозофија, етика, морал (субјективни и објективни), карактер, врлина (крепост), деловање, вредности, воља, хтење, морални осећај, морална дужност, морално искуство, морална рефлексија, особа као морални субјект, морални идентитет, морална свест, савест, повреда савести, достојанство, морална правила, моралне норме, моралне вредности, идеали, идоли, аутономија, хетерономија, легалитет, моралитет, легитимитет, слободна воља, златно правило, највише добро, морално добро, морално исправно, морално оправдање, морална одговорност, морално зло, морална кривња.

Објаснити различита етичка упоришта и њихова правила:

- дескриптивна етика, нормативна етика, метаетика, телеолошка етика, деонтолошка етика (етика требања, етика дужности), етички релативизам, етички универзализам, начин утемељења вредности (етички формализам, садржајно одређење вредности), етика врлине,

интелектуалистичка етика, еудаимонизам, хедонизам, утилитаризам, перфекционизам, аналитичка филозофија језика и проблем утемељења појма добра, когнитивизам и неонкогнитивизам, прескриптивизам, емотивизам, интуиционизам, етика дискурса, етика одговорности, етика вредности (аксиологија)

- објаснити етичке теорије ових аутора:

- Sokrat, Platon, Aristotel, Hume, Kant, Mill, Bentham, Schopenhauer, Kierkegaard, Nietzsche, Moore, von Wright, Habermas, Scheler, Rawls

- одредити појмове митско-религијских извора етике:

- мит, религија, богови, хероји, идоли, вође, жртва, судбина, иманенција добра и зла, страдање, хубрис, космички поредак, космичке силе, антропоморфизам, Бог, божанско порекло моралног закона, добро и зло као теолошки појмови, објава, есхатологија, божја провидност, предестинација, искушење, грех, опроштај, љубав, милосрђе, божја казна, слободна воља и екуменизам

- препознати неке историјско митско-религијске изворе и учења:

- митове (нпр. мит о Едипу, Прометеју, Фаусту), бајке, религиозне митове и легенде (библијски мит о Адаму и Еви, легенде о Исусу Христу, Буди), Свето писмо

- одредити основне поставке хришћанства (католицизам, православље, протестантизам), жидовства, ислама, хиндуизма, будизма и конфуцијанизма

- одредити темељне појмове из подручја филозофске антропологије:

- човек, природа, настанак човека, еволуционизам, дарвинизам, креационизам, људска егзистенција,

техника, технологија, технолошки развој, антропоцентризам, биоцентризам, дух, живот, душа, тело, карактеристике, људска природа (урођена, стечена), људска слобода

- објаснити различита схватања бити човека, природе, људске природе, положаја и улоге човека у природи, настанка и развоја човека, његова техничког и технолошког развоја, односа природе и духа, душе и тела, слободе и нужности, развоја моралне свести кроз учења Aristotela, Augustina, Kanta, Descartesa, Bacona, Hobbesa, Rousseaua, Schelera, поглавице племена Seattle и Kohlberga

- одредити изабране појмове из подручја примењене етике:

- наука, биотехнологија, клонирање, генетски инжењеринг, генска манипулација, ген, генетика, генска терапија, квалитет живота, живот (биолошко-органска категорија), здравље, болест, зависност, биосфера, биосистем, биодиверзитет, вегетација, екологија, екосистем, уметна оплодња in vivo/in vitro, побачај, донирање и пресађивање органа, еугеника, трговање органима, палијативна медицина, аутономија болесника, право на живот, еутаназија, достојанство болесника, покуси на људима, конзумеризам, патернализам, компетитивност, прогрес науке, равноправност полова, контрола рађања, етички кодекси и заклетве

- препознати и објаснити темељне проблеме:

- екоетике, етике заштите околине, биоетике, етичких аспеката биотехнологије, медицинске етике, професионалних етика, етика научно-технолошког развоја, етичких кодекса и заклетви кроз познавање теорија или текстова Hipokrata, Jonasa, Beauchampra итд.

- објаснити изабране појмове из подручја политичке, социјалне и правне филозофије:

- људска заједница, социјалне институције (држава, правни, политички, економски, класни, породични систем), сукоби (верски, политички, морални), опште добро, праведност (као етички и политички појам), социјална једнакост, појединачни интерес, социјални егоизам, узајамност, слобода, природно стање, природно и позитивно право, друштвени уговор, демократија, толеранција, плурализам, сношљивост, моћ, ауторитет (рационални, ирационални), правне норме, правна држава, легитимност, сувереност, народ, политички поредак, људска права, политичка једнакост, политичка слобода и одговорност, светски мир, међународне организације и сарадња

- објаснити основне идеје грчког схватања људске заједнице и праведности, закона (nomos) и људске природе (physis), односа етичког и политичког те нововековне теорије народног суверенитета, природних права, једнакости и слободе, теорије природног стања и друштвеног уговора те политичке филозофије либерализма, социјализма, републиканизма, хришћанског социјалног наука, модерне демократије и људских права кроз учења Платона, Аристотела, софиста, Machiavellia, Morusa, Hobbesa, Lockeа, Rousseauа, Benthamа, Milla, Marxa, Habermasa и Rawlsa.

2.2. Етичка аргументација

Вештина етичке аргументације подразумева да приступник на текстовима или деловима етичких расправа зна, односно може да :

- упореди темељне етичке појмове унутар различитих етичких учења

- из текста изведе, опише, уопшти морална правила неких деловања, примени различите етичке аргументације, изведе вредности према којима се нека (у тексту описана) деловања равнају и подвргне их критици, пронађе у тексту и изведе могуће етичке последице различитих вредносних судова
- аргументовано да супротставља и вреднује:
  - разлоге моралних сукоба на нивоу међуљудских односа, као и индивидуалних моралних дилема, различите системе вредности, обичајности као и етичке системе из перспективе њихове практичне функционалности
- решава моралне сукобе и дилеме из перспективе властитог система вредности или неког заданог етичког модела
- вреднује различите моделе моралног понашања
- просуђује различите етичке концепције (опште и примењене етике) из аспекта њихова утемељења, критерија важења и услова уопштавања
- примерено опримери задани текст
- на примеру објасни различите нивое моралитета: морално деловање, моралне процене и етичку рефлексију.

3. Структура испита

Испит из Етике састоји се од двеју целина.

Првом целином испитују се знања о изабраним појмо-вима, концепцијама и проблемима, а другом целином испитује се вештина аргументације кроз анализу текстова етичке проблематике.

Испит садржава 31 задатак, а укупан број бодова је 60.

Прва испитна целина састављена је од 30 задатака

и доноси укупно 30 бодова.

Таблица 1. приказује структуру прве испитне целине.

Таблица 1. Структура прве испитне целине

ВРСТА ЗАДАКА	БРОЈ ЗАДАКА	БРОЈ БОДОВА
Задаци алтернативног избора	10	10
Задаци вишеструког избора	10	10
Задаци кратких одговора	5	5
Задаци продужених одговора	5	5

Другу испитну целину чини задатак есејског типа који доноси укупно 30 бодова.

Приступници треба да саставе текст (од 500 до 600 речи) на темељу понуђеног текста или текстова.

Текстови могу бити етички одломци из филозофске литературе или нефилозофски (књижевни, новински или сл.).

Текстови ће бити попраћени смерницама за писање есеја.

Таблица 2. приказује структуру друге испитне целине.

Таблица 2. Структура друге испитне целине

ВРСТА ЗАДАКА	БРОЈ ЗАДАКА	БРОЈ БОДОВА
Задатак есејског типа	1	30

4. Технички опис испита

4.1. Трајање испита

Испит из Етике је писани и траје укупно **120 минута** без прекида.

Приступник може сам распоредити време решавања првог и другог дела испита.

Временик провођења биће објављен у *Водичу кроз државну матуру* те на мрежним страницама *Националнога центра за вањско вредновање образовања* (www.ncvvo.hr).

4.2. Изглед теста и начин решавања

Приступници добивају коверту у којој су две испитне књижице, лист за концепт, лист за одговоре и два листа за оцењиваче.

Од приступника се очекује да пажљиво прочитају упутства које ће следити током решавања теста и писања есеја. Додатно, уз сваку врсту задатака приложено је упутство за решавање. Читање ових упутстава је битно јер је у њима назначен и начин обележавања тачних одговора.

Задатке затвореног типа (алтернативног и вишеструког избора) приступници решавају означавањем слова тачног одговора међу понуђенима. Слова тачних одговора означају се знаком X. Уколико приступник означи више од једног одговора за поједини задатак, тај ће се задатак бодовати с 0 (нула) бодова без обзира на то што је међу означенима и тачан одговор.

Задатке отвореног типа (кратких и продужених одговора) приступници решавају уписивањем тачног одговора на предвиђено место назначено у упутству за решавање.

Током писања есеја приступници могу користити

лист за концепт, али на крају морају свој есеј читљиво преписати на лист за уредно писање.

4.3. Прибор

Током писања испита из Етике допуштено је користити хемијску оловку плаве или црне боје.

5. Опис бодовања

Укупан број бодова је 60.

5.1. Вредновање прве испитне целине

Сваки тачно означен одговор на задатак у првој испитној целини доноси један бод. Успешним решавањем прве испитне целине приступник може остварити максимално 30 бодова.

5.2. Вредновање друге испитне целине

Успешно написан есеј у другој испитној целини укупно доноси 30 бодова.

Есеје приступника вреднују оспособљени оцењивачи према јединственој лествици за процену.

У сваком есеју вреднује се:

- примерена употреба појмова
- аргументација
- примереност примера и навода
- композиција
- употреба језика²

Општа лествица за вредновање есеја приказана је у табелици 3. Уз огледни пример теста биће приложена додатна разрада лествице за оцењивање састава (за конкретан задатак) те примери састава с објашњењем вредновања.

Сваки есеј вредноваће барем два оцењивача.

² Граматичке погрешке неће се негативно бодовати. Изнимке су случајеви када овакве погрешке рефлектирају непознавање кључних појмова из овог наставног подручја.

Таблица 3. Лествица за вредновање есеја

ПРИМЕРЕНА УПОТРЕБА ПОЈМОВА (разумевање 5 кључних појмова) <i>Сваки се појам бодује засебно према приложеној лествици. (За оцењиваче ће бити наведени примери за сваки од наведених критерија.)</i>	
Приступник у есеју уопште не одређује тражене појмове или показује незнање и неразмевање тражених појмова кроз посве погрешно одређење појма.	0 бодова
Приступник у есеју показује познавање појма одређујући га (дефиницијом или повезивањем с основном мишљу из текста), али га даље не појашњава или је појашњење посве или делимично погрешно.	1 бод
Приступник у есеју показује познавање појма одређујући га (дефиницијом или повезивањем с основном мишљу из текста), појашњава га својим речима на начин да се у његовом објашњењу не може пронаћи ништа што би упућивало на погрешно разумевање појма.	2 бода
АРГУМЕНТАЦИЈА (развијање 3 постављених проблема) <i>Сваки се елемент аргументације бодује посебно према приложеној лествици. (За оцењиваче ће бити наведени примери за сваки од наведених критерија.)</i>	
Приступник у есеју уопште не објашњава задане проблеме.	0 бодова
Приступник у есеју нуди недоречено објашњење проблема, али га даље не појашњава или је појашњење посве или делимично погрешно.	1 бод
Приступник у есеју појашњава проблем својим речима на начин да се у његовом објашњењу не може пронаћи ништа што би упућивало на погрешно разумевање проблема, но објашњење остаје на разини заданих текстова (аргументи изведени само понављањем делова понуђених текстова).	2 бода
Приступник у есеју системски разрађује проблем одабраним аргументима (који прелазе оквире онога што је речено у самим текстовима).	3 бода
ПРИМЕРНОСТ ПРИМЕРА И НАВОДА (оцењује се у целини)	
Примера или навода у есеју нема или су ирелевантни за задану тему.	0 бодова
Примери или наводи делимично поткрепљују аргументацију.	1 бод
Примери или наводи примерено поткрепљују аргументацију.	2 бода
КОМПОЗИЦИЈА (ПОСТАВЉАЊЕ ПРОБЛЕМА, РАЗРАДА ПРОБЛЕМА, ЗАКЉУЧАК) <i>Сваки се елемент композиције бодује посебно према приложеној лествици. (Није нужно да се елементи у есеју појављују наведеним редоследом.)</i>	
Постављање проблема	
Приступник у потпуности погрешно разуме смернице и тему есеја те на њих није одговорио.	0 бодова
Приступник уочава проблем, али је његова формулација поједностављена (није на довољном нивоу уопштености – банализирана је, своди ниво понуђених текстова на ниво који не укључује познавање текстова, терминологије, концепција) или је непрецизна (на превисоком нивоу апстракције, поставља проблем преуопштено – не везује га уз понуђене текстове нити уз неку другу концепцију).	1 бод

Приступник уочава проблем, његова је формулација прецизна и примерена захтевима есеја (смерницама и теми), указује на познавање терминологије, разумевање заданих текстова и концепција, одређена је сврха расправе – у којем ће смеру цела даљња расправа ићи.	2 бода
Разрада проблема	
Приступникова разрада не следи из постављеног проблема, запада у протуречност, а не примећује то у даљњој аргументацији.	0 бодова
Приступникова разрада следи из постављеног проблема, али је поједностављена (преуска) или непрецизна (преширока).	1 бод
Приступникова разрада следи из постављеног проблема, обухвата све импликације које из њега следе (у складу са смерницама за писање есеја).	2 бода
Закључак	
Закључка нема или не произлази из разраде постављеног проблема.	0 бодова
Закључак следи из разраде постављеног проблема, али је поједностављен и непрецизан.	1 бод
Закључак следи из разраде постављеног проблема, наведене су и објашњене последице које из ње следе. Приступник узима у обзир све кључне аргументе из разраде те обликује свој суд или сумњу.	2 бода
УПОТРЕБА ЈЕЗИКА	
Конструкција реченица	
Конструкције реченица су углавном нејасне.	0 бодова
Конструкције реченица су углавном јасне.	1 бод
Стручни називи	
Неисправно писање и употреба стручних назива	0 бодова
Исправно писање и употреба стручних назива (свих)	1 бод
Лична имена	
Неисправно написано лично име	0 бодова
Исправно написана лична имена (сва)	1 бод

6. Примери задатака с детаљним појашњењем

У овом су поглављу примери задатака. Уз сваки пример задатка понуђен је опис те врсте задатка, образовни исход који се тим конкретним задатком испитује, тачан одговор те начин бодовања.

6.1. Пример задатка алтернативног избора

Задатак алтернативног избора састоји се од **упутства** (у којем је описан начин решавања задатка и које је заједничко за све задатке тога типа у низу) и **питања** или **тврдње** за коју приступник треба да одреди је ли тачна или не.

У следећем задатку за сваку тврдњу одредите је ли тачна (Т) или нетачна (Н).

Одговоре обележите знаком Х и обавезно их препишите на лист за одговоре.

Аристотел је рекао: „Добро је оно чему све тежи.“

Т Н

ТАЧАН ОДГОВОР: Т

ОБРАЗОВНИ ИСХОД: објаснити етичке теорије ових аутора: Sokrat, Platon, Aristotel, Hume, Kant, Mill, Bentham, Schopenhauer, Kierkegaard, Nietzsche, Moore, von Wright, Habermas, Scheler и Rawls

БОДОВАЊЕ:

1 бод – тачан одговор

0 бодова – нетачан одговор или уколико су означена оба одговора

6.2. Пример задатка вишеструког избора

Задатак вишеструког избора састоји се од **упутства** (у којем је описан начин решавања задатка и које је заједничко за све задатке тога типа у низу), **основе** (у којој је постављен задатак) те **четири понуђена одговора** од којих је један тачан.

У следећем задатку између четири понуђена требате одабрати један одговор. Одговоре обележите знаком Х и обавезно их препишите на лист за одговоре.

И хедонистичка и утилитаристичка етика добро одређују:

А. као крепост

Б. као угоду

Ц. као дужност

Д. као љубав

ТАЧАН ОДГОВОР: Б

ОБРАЗОВНИ ИСХОД: објаснити различита етичка упоришта и њихова начела: (...) хедонизам, утилитаризам (...)

БОДОВАЊЕ:

1 бод – тачан одговор

0 бодова – нетачан одговор или уколико је означено више одговора

6.3. Пример задатка продуженог одговора

Задатак продуженог одговора састоји се од **упутства** (у којем је описан начин решавања задатка и које је заједничко за све задатке тога типа у низу) и **основе** (најчешће питања) у којој је задано шта приступник треба да одговори.

У следећем задатку требате одговорити једном реченицом, јасно и сажето, усмеравајући се на оно што је битно за задатак.

Одговор упишите на предвиђено место у испитној књижици.

Не попуњавајте простор за бодовање.

Дефинишите антропоцентризам као етичко стајалиште.

ТАЧАН ОДГОВОР: Антропоцентризам је етичко стаја-лиште према којем је човек једини предмет етичкога интереса и моралне бриге.

ОБРАЗОВНИ ИСХОД: одредити темељне појмове из подручја филозофске антропологије: (...) антропоцентризам, биоцентризам (...)

БОДОВАЊЕ:

1 бод – тачан одговор

0 бодова – нетачан одговор или изостанак одговора

6.4. Пример задатка кратког одговора

Задатак кратког одговора састоји се од **упутства** (у којем је описан начин решавања задатка и које је заједничко за све задатке тога типа у низу) и **основе** (најчешће питања) у којој је задано што приступник треба да одговори.

У следећем задатку требате одговорити кратким одговором (речју или једноставном реченицом).

Одговор упишите на предвиђено место у испитној књижици.

Не попуњавајте простор за бодовање.

Из које идеје Платон у својем делу „Држава“ изводи идеалну сврху политичке владавине?

ТАЧАН ОДГОВОР: из идеје праведности

ОБРАЗОВНИ ИСХОД: навести, препознати, одредити и објаснити основне идеје грчког схватања људске заједнице и праведности, закона (nomos) и људске природе (fīsis), односа етичког и политичког те нововековне теорије народног суверенитета, природних права, једнакости и слободе, теорије природног стања и друштвеног уговора те политичке филозофије либерализма, социјализма, републиканизма, хришћанског социјалног наука, модерне демократије и људских права кроз учења Platona, Aristotela, софиста, Machiavellia, Morusa, Hobbesa, Lockeа, Rousseaouа, Benthama, Milla, Marxa, Habermasa и Rawlsa

БОДОВАЊЕ:

1 бод – тачан одговор

0 бодова – нетачан одговор или изостанак одговора

7. Припрема за испит

Наставник би у наставном процесу требао приступницима разјаснити образовне исходе кроз реализацију важећег четворогодишњег гимназијског наставног програма.

Имајући у виду изразиту сложеност наставног програма Етике, непокривеност програма уџбеницима и мноштво индивидуалних приступа у настави Етике, саветујемо приступницима да се током припреме испита додатно саветују са својим наставницима, а посебно да додатним индивидуалним радом из предложене испитне литературе свладају целину градива.

Образовни исходи приступницима могу служити као листа за проверу усвојеног знања.

За први се део испита (задатке затвореног и отвореног типа) приступник припрема према образовним исходима из овог испитног каталога, а за други део испита (задатак есејског типа) приступник треба уз помоћ наставника и проучавањем изворних текстова из уџбеника и додатне литературе вежбати етичку аргументацију у писаном облику.

За увежбавање писања есеја приступницима се пре-поручује употреба огледног примера есејског типа задатка из овог испитног каталога.

Током припреме за есеј приступник треба:

- у уводу есеја исказати своје схватање заданог проблема
- приступити аргументованој расправи у којој показује разумевање етичких појмова и проблема
- изложити властити закључак који произлази из наведене аргументације.

Литература за припрему испита из Етике на државној матури су сви уџбеници који су прописани и одобрени од Министарства знаности, образовања и спорта Републике Хрватске током протеклог четворогодишњег раздобља.

Додатно:

Борис Калин, *Повијест филозофије*, уџбеник (избор текстова етичке тематике)

Томислав Решковац, *Филозофија*, уџбеник (избор текстова и синтеза етичке тематике)

НАПОМЕНА

Наставници бирају литературу према захтевима образовних исхода.

